

ПОРЯД З НАРБУТОМ...

Доля відвела йому всього двадцять два роки життя. Та, незважаючи на юний вік, він устиг заявити про себе, як про зрілого самобутнього майстра, талановитого графіка. І хоч залишив по собі кількісно невеликий творчий спадок, усі його роботи по-праву є надбанням вітчизняної культури. Мова про художника Леся Лозовського.

“Його графічні композиції, разом з творами майстрів старшого покоління, розпочинали на Україні радянську графіку,— пише, зокрема, мистецтвознавець С. Білокінь. — Пензлеві Лозовського належить прижиттєвий портрет Леніна — один із перших в українському мистецтві. Він створив обкладинки до трьох поетичних книжок, що знаменували початок, української радянської поезії. Це знамениті збірки Павла Тичини “Соняшні кларнети” (вид. 2. К., 1920), “Заметіль сонетів і октав” (К., 1920) та “Плуг” (К., 1920), усі три вийшли у видавництві “Друкарь”.

Місце його творів в історії нашої культури визначається дуже високо. У доповіді про її розвиток за 25 років — на ювілейному пленумі Спілки письменників України 8 січня 1943 року в Уфі Павло Тичина, сказав: “Поряд із працями учених Багалія, Яворницького, Заболотного — нові дослідження молодих учених появились. Порядок з Нарбутом, Трохименком — Олександр Лозовський...”¹.

Леся Лозовський (Олександр Кирилович Лозовський) народився 30 серпня (за старим, стилем) 1900 року в Погребищенській волості. На превеликий жаль, не збереглися документи, які б конкретно вказували на місце народження митця. Відомо тільки, що батько його звався Кирило Микитович Лозовський і був селянином з містечка Погребища, мати — Олександра Іванівна Лозовська.

Дещо відомо про родичів художника. Про них у 1978 р. писала Настя Андріанівна Присяжнюк:

“Граф Ржевуцький Адам Адамович, власник Погребища, народження 1806 року, брав участь у Кримській війні 1854—1855 років. Був у нього не то денщик, не то фурман Лозовський Микита (дід Леся; С. Г.), здавна погребищенський. Роз’їжджав з графом всюди. Граф Ржевуцький мав великий військовий чин, і коли вони були в Севастополі, то графові треба було проїхати на коні перед фронтом на виду у супостата. То він побоявся, а Микита Лозовський був на нього схожий. То граф нарядив його в своє генеральське вбрання, й той

проскакав перед військами російськими на виду ворогів (або пан, або пропав.).

Граф Адам Ржевуцький одержав орден, а коли приїхали в Погребище, то подарував йому аж дві садиби, і був він у нього фурманом. Микита Лозовський мав дві дочки й сина...

Тепер у Погребищі є онука Марії Лозовської (тітки Лесевої) Женя Деркач, дочка Тереньки, й син Кастан (Фальківський) від Маріїної дочки Олесі. Є ще син Володя (Культбіда) Микитової онуки Софії”.

Відомо також, що хист до малювання у Леся проявився ще в дитинстві і що батьки віддали його на навчання у Київське художнє училище, яке загалом стало для нього непоганою школою.

З кінця 1916 року Л. Лозовський мешкав у Москві, де навчався в Строгановському училищі, помітно збагативши і розширивши свій творчий діапазон, часто виїжджав у свосерідні творчі відрядження у старовинний Новгород. Там юнак перейнявся духом так званого наришківського барокко, модним тоді “теремним” стилем.

1922 року мистецький критик Лев Діндев писав: “Досконало вивчивши на місці новгородську ікону і прийнявши її не тільки з стилістично-технічного боку, а й з боку внутрішнього світу, Леся Лозовський справді ввійшов у той світ містичних образів, що дала російська північ”².

Восени 1917-го молодий . художник знову повертається до Києва. Тоді ж, 22 листопада, у древньому місті над Дніпром було відкрито Українську державну Академію мистецтв. Майстерню графіки, очолив професор Георгій Нарбут. Одними із перших його учнів стали Марта Брук, Леся Лозовський. За словами Миколи Бурачека вони були “найвірнішими Нарбутовими учнями”.

Видатний учитель охоче ділився з ними усіма творчими секретами, а учні жадібно засвоювали їх, проторуючи особисту дорогу в незвідане.

Особливо охоче Леся Лозовський працював над шрифтом, “...не сприймаючи його як вимушений та нелюбимий елемент обкладинки. Він встиг навіть виробити свій індивідуальний, лаконічний і монументальний шрифт — шрифт Лозовського (обкладинки до збірки П. Тичини “Плуг”, творів Степана Васильченка, численних видань нот), його літери енергійні, міцні. Вони люблять вписуватись у квадрати, ніби вирубані короткими ударами в усіх своїх нечис-

ленних і лапідарних конструкційних частинах. У різних обкладинках цей шрифт як ніякий інший враховував можливості порушеної у вирі громадянської війни поліграфії. Якщо не брати до уваги кольорів, то у відтвореннях він, здається, не спотворювався.

31 серпня 1919 року владу в Києві захопили денікінці. Вони не визнали Академію за державну установу, й вона зійшла на півлегальне становище... На цей час Академія втратила й своє приміщення. Завдяки енергії Нарбута та його особистим зв'язкам із науковим товариством, Діпросоюзом та іншими установами, вона одержала матеріальну підтримку й розташувалась у приватних помешканнях будинку, де жив сам Нарбут (Георгіївський провулок, 11 — будівлю розібрано по війні). Тут 10 березня 1920 року Академія влаштувала свою першу звітну виставку, на якій експонувалися твори Георгія Нарбута (зокрема, "Фортуна"), його учнів Вячеслава Левандовського (став фундатором українського мультиплікату), Леся Лозовського та інших. Останній виставив свою станкову графіку "Малахіт", розроблену відрисовку Іоанна Предтечі та "Мементо морі" (інша назва — "Благовіщення")...

Ще за життя Нарбута (він помер 23 травня), Лесь Лозовський перейшов до майстерні монументального мистецтва, якою керував Михайло Бойчук. Так у творчості молодого графіка настав новий період. Більшість уцілілих його творів, передусім численні обкладинки, належать саме до нього. Лозовський сприйняв думку Бойчука про необхідність об'єднувати елементи, композиції в струнку ціле, розробляючи їх за обраною схемою. Його твори останніх двох років призначалися для книжки, від якої їх тяжко відірвати, — вони монументальні. Лозовський часто застосовує масивну лінію, декоративну вже за своєю фактурою. Походить вона, можливо, з народних витинаюк.

Тяжіючи до максимальних, останніх узагальнень, Лесь Лозовський приходив до не раз застосованої схеми, ідею якої дрібні варіації не порушують. У горішній половині обкладинки —

великий чіткий заголовок. Вище — дрібніше — прізвище автора. У центрі чи трохи нижче узагальнений рисунок-знак, обмежений лінією, коли митцеві треба перейти до умовної тримірності. Знизу дрібними літерами зазначено назву видавництва.. Така обкладинка Лозовського нагадує книжкову графіку Антоніни Іванової, як і деякі обкладинки бойчукістів до черкаського видавництва "Сіяч" (1918). Не дивно, референт львівської газети "Громадський вісник" (1922) написав, що Лозовський — "єдиний і, мабуть, найсильніший учень Бойчука".

Як бачимо, Лозовський обирав учителів зі смаком. Вони не відкидали, а доповнювали один одного, нашаровувалися. Тому в пізніших його творах яскраво виявляються риси, набуті раніше. Наприкінці 1919 — на початку 1920 року, працюючи в Нарбута, Лозовський виконав композицію "Мементо морі", її колористика підноситься безпосередньо до новгородської ікони. Чи інший приклад. 1922 роком, коли молодий митець уже давно перейшов до М. Бойчука, датується його обкладинка до творів Михайла Коцюбинського. Тут він застосував прийом, характерний для молодого Нарбута й запозичений від давніх японських майстрів: у пейзажі небо віддано горизонтальним лініям, тоншим донизу й грубшим догори. Так проектувалися вії — горішня межа людського погляду. А на обкладинці до книжечки Миколи Шарлеманя дерево — в типовому білібінському трактуванні, наче розетка...

Восени 1921 року в Академії відкрилася нова виставка... Лозовський експонував на цій виставці вісім творів, що дали... привід говорити про багатогранність його таланту³.

Так, у нього було все, щоб вирости у Великого Майстра. Та доля виявилася занадто суворою — знайшовся не французький, а вітчизняний Дантес — у ніч на 20 березня 1922 року Лесь Лозовського виявили у ліжку, задушеного рушником...

Сергій Гальчак

1 Білоконь С. Другий після Нарбута. //Україна. — 1989. — №5. — С. 16).

2 Україна. — 1989. — № 5.

3 Білоконь С. //Цит. праця/. — С. 16—17.

